

Богиня Л. В.,

директор навчально-наукового центру
з підготовки іноземних громадян
Полтавського державного медичного університету,
м. Полтава, Україна.
bogynialv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8024-2573>

Трусова Л. В.,

викладач ЗВО навчально-наукового центру
з підготовки іноземних громадян
Полтавського державного медичного університету,
м. Полтава, Україна.
ltruova13@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3030-5836>

Савицька Т. В.,

викладач ЗВО навчально-наукового центру
з підготовки іноземних громадян
Полтавського державного медичного університету,
м. Полтава, Україна.
savitskatv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1406-8597>

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ
НА ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ЕТАПІ**

Розширення українських освітніх послуг на міжнародному ринку вимагає впровадження сучасних організаційних і методичних підходів до навчання іноземних студентів, зокрема на доуніверситетському етапі; формування у них комунікативної компетенції на рівні, що забезпечує засвоєння навчальних дисциплін у процесі здобуття освіти за освітньо-професійними програмами задля підготовки конкурентоздатних іноземних фахівців за європейськими стандартами.

Досягнення іноземним слухачем кінцевої мети підготовки до навчання у ЗВО базується на чіткій організації навчального процесу, навчально-методичних матеріалах з усіх предметів, узгоджених з програмами відповідних дисциплін, що вивчатимуться на I курсі закладу вищої освіти, координованості вивчення мови й природничих наук, дотриманні єдиного мовного режиму, урахуванні сучасних освітніх потреб.

Тимчасовою програмою навчальної дисципліни „Українська мова як іноземна” для іноземних студентів підготовчих факультетів/відділень вищих навчальних закладів МОЗ України (Тимчасова програма, 2015), визначено, що процес мовної підготовки іноземних громадян до навчання у ЗВО України реалізується в єдності трьох напрямів: комунікативного, адаптаційного й загальнонаукового. Змістове наповнення та структура предмету „Українська мова як іноземна” передбачають вивчення загальнолітературної мови з метою формування комунікативно-мовленнєвої, лінгвістичної, соціокультурної компетенції, реалізації мовної практики в повсякденному житті та наукового стилю мовлення (НСМ) задля формування комунікативної компетенції в навчально-професійній сфері.

Вивчення НСМ на доуніверситетському етапі та фахової мови лікаря під час навчання за освітньо-професійними програмами уможлиблює повноцінну й якісну підготовку спеціаліста медичної галузі, забезпечуючи слухання лекцій, читання наукової літератури, участь у практичних заняттях, спілкування з пацієнтами, написання історії хвороби тощо.

Навчання наукового мовлення іноземних студентів – одне з найбільш досліджуваних питань методики викладання української мови як іноземної, якому присвятили свої роботи багато українських і зарубіжних науковців (С. Варава, Л. Гайдук, К. Гейченко, Ж. Рагріна, О. Митрофанова, Г. Онкович, Г. Швець). Попри ефективність розвідок щодо забезпечення вивчення початкового курсу наукового стилю на пропедевтичному етапі й фахової мови на перших курсах ЗВО, бракує досліджень щодо створення методично доцільної структурної моделі навчання наукового мовлення, яка б визначала етапи формування комунікативної компетенції в навчально-професійній сфері, забезпечувала взаємодію викладачів мови і природничих дисциплін у питаннях створення методико-дидактичних матеріалів, навчального контенту для аудиторної та самостійної роботи, методичних інструкцій для контролю, критеріїв оцінювання навчальної діяльності слухачів тощо. Отже, необхідність обґрунтування узгодженої організаційно-методичної моделі навчання іноземних студентів наукового мовлення зумовлює актуальність цієї статті. Ефективне формування загальнонаукової компетенції у контексті майбутньої фахової діяльності можливе за умови організаційно й методично узгодженої системи організації навчального процесу, у висвітленні основних засад якої полягає мета статті. Предметом дослідження є принципи організації навчального процесу, структура навчального комплексу з НСМ, координація роботи викладачів мови й профільних предметів. Серед методів дослідження означеного кола питань – вивчення публікацій, аналіз навчальних програм і навчальних посібників з НСМ для іноземних студентів, спостереження, анкетування, тестування тощо.

Потреба формування навичок наукового мовлення інокомунікантів на рівні, достатньому для навчання на другому рівні вищої освіти

актуалізує необхідність такої організаційно-методичної моделі навчання на доуніверситетському етапі, яка б характеризувалася інформативністю і доступністю, могла б швидко коригуватися залежно від вимог сьогодення. У навчально-науковому центрі з підготовки іноземних громадян Полтавського державного медичного університету створено, апробовано і впроваджено в навчальний процес методичну модель навчання наукового мовлення, яка понад 20 років доводить свою ефективність.

Базовими положеннями моделі визначено: 1) структурування навчального процесу з метою набуття іноземними слухачами комплексу навичок і вмінь наукового мовлення, достатнього для навчання на другому(магістерському) рівні вищої освіти; 2) формування комунікативної та лінгвістичної компетенцій інокомунікантів на основі текстоцентричного підходу, досягнення порогового рівня володіння мовою, що уможлиблює спілкування в навчально-професійній сфері; 3) створення навчально-методичного комплексу з НСМ: навчальних, методико-дидактичних, методико-інструктивних матеріалів; визначення вимог до рівня знань, умінь і навичок відповідно до рівня підготовки, чітких критеріїв оцінювання навчальної діяльності; 4) узгодження навчальних матеріалів з НСМ з програмами профільних предметів, взаємодія викладачів мови і природничих дисциплін, дотримання єдиного мовного режиму.

Організаційна складова означеної моделі передбачає укладання графіку навчального процесу з урахуванням НСМ як окремого аспекту вивчення української мови як іноземної. Проаналізувавши й узагальнивши досвід роботи викладачів навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян ПДМУ, вважаємо методично обґрунтованим у розкладі занять визначити окремі пари для НСМ, що, по-перше, сприяє усвідомленій диференціації інокомунікантами різних стилів мови, по-друге, структурує роботу викладача, який уникає спокуси більше уваги приділяти формуванню комунікативної компетенції у соціально-побутовій сфері, якій у перший рік навчання віддає перевагу більшість іноземних слухачів. Доцільність виокремлення в розкладі занять з НСМ підтверджується аналізом проведеного опитування серед іноземних слухачів центру, 86% яких у перший місяць навчання необхідність отримувати знання з обраного профілю поставили на четверте місце серед мотивів вивчення мови, тоді як після закінчення першого семестру таких залишилось 12%. На цьому етапі навчання понад 80% слухачів зазначили цей мотив другим після необхідності спілкування задля вирішення побутових питань.

Попри широке коло наукових розвідок з методики викладання мови з урахуванням майбутньої спеціальності, дотепер бракує досліджень щодо початку вивчення НСМ, критеріїв добору й структурування навчального матеріалу тощо. Спираючись на досвід впровадження розробленої моделі, вважаємо доцільним проведення перших занять з НСМ (початково-предметних курсів природничих дисциплін) на 4 тижні навчання з навантаженням 6 годин на тиждень, що забезпечує підготовку

слухачів до вивчення початкових курсів математики, хімії, фізики, біології, введення яких передбачено на 7, 8, 9, 10 тижнях відповідно. Початково-предметний курс, розрахований на 42 години аудиторних занять, завершується підсумковим комп'ютерним тестуванням на 10-ому навчальному тижні. Дотримуючись загальнодидактичних принципів системності, послідовності й перспективності навчання, з 12 тижня пропонуємо розпочинати вивчення основного курсу НСМ, який розраховано на 170 годин аудиторних занять, з яких 14 – навчання аудіювання та запису інформації на слух, 6 годин – поетапні контролю.

Методична складова моделі навчання НСМ базується на одному з пріоритетних принципів роботи сучасного викладача - зміні підходу від інформаційного навчання до методологічного, що передбачає опанування слухачами методів комунікативної діяльності, розвиток потреби й уміння самостійного набуття актуальних знань і навичок. Навчально-методичний комплекс, що уможлиблює реалізацію цієї моделі, створено на загальнодидактичних принципах науковості й доступності, практичної спрямованості навчання та міжпредметних зв'язків, комунікативно-діяльнісного принципу й принципу особистісної орієнтації. Лінгводидактичні принципи структурування програми та добору навчального матеріалу з НСМ - принцип комунікативності, етапності та концентричності подання мовного матеріалу, взаємопов'язаного навчання усіх видів мовленнєвої діяльності, опори на текст як основну одиницю навчання НСМ, принцип фахоцентризму.

Визначальними ланками моделі є рівень підготовки викладачів і методичне забезпечення курсу. Враховуючи особливості навчання нерідної мови з метою подальшої фахової освіти, укладений навчальний посібник з початкового курсу НСМ структурно однотипний з відповідними посібниками з математики, хімії, фізики й біології. Навчальний матеріал розподілено на заняття, кожне з яких містить полімовний словник нових термінів, лексико-граматичні моделі наукового стилю мови й зразки їх функціонування у текстах, передтекстові завдання для формування аудитивних навичок, розвитку вміння читання наукових текстів, власне текст за темою заняття, післятекстові тестові завдання, спрямовані на перевірку розуміння прочитаного та вправи на розвиток письмового мовлення, формування навичок пошуку інформації в тексті. Бауючись на задекларованих нами положеннях, вважаємо продуктивним узгоджене моделювання навчальних наукових текстів у співпраці викладачів мови й профільних предметів, що сприяє дотриманню єдиного мовного режиму на заняттях з усіх дисциплін. Відбір матеріалу для навчального посібника з основного курсу НСМ відбувається за функціональним принципом. Структурно посібник НСМ відмінний від описаних раніше: до нього входить 12 тем, кожна з яких поділена на підтеми і має перелік лексико-граматичних моделей, що активно вживаються у науковому мовленні; тренувальні вправи для закріплення навичок формулювання власних висловлювань за моделями, що вивчаються; модельовані тексти на матеріалі різних

розділів біології, хімії, фізики. Навчальна діяльність має на меті розвинення сформованих на заняттях з української мови навичок і вмінь усного й письмового мовлення, розширення лінгвістичної компетенції шляхом виконання вправ добору спільнокореневих лексем, словотвору загальнонаукових термінів, формування навичок ознайомлювального й пошукового читання, складання плану й конспекту тощо.

Дидактична складова навчально-методичного комплексу має навчальні презентації до кожної теми, відеоматеріали за темою тексту, інтерактивні завдання для закріплення й перевірки знань. Варто зауважити, що словники нових загальнонаукових і спеціальних термінів до кожної теми слухачі укладають самостійно під час як аудиторної, так і позааудиторної роботи.

Методичні рекомендації для викладачів до кожного практичного заняття характеризуються варіативністю, можливістю модифікувати навчальний матеріал, урізноманітнювати засоби поточного контролю.

Для занять з аудіювання та запису інформації на слух укладено методико-інструктивні матеріали для викладачів і для слухачів. Форми поточного контролю знань на кожному занятті визначаються викладачем, поетапний контроль проводиться за спеціально дібраними матеріалами у письмовій формі після вивчення кожної теми. Для забезпечення підсумкового контролю у першому семестрі до екзаменаційних білетів включено питання з НСМ, що передбачає читання наукового тексту обсягом 100-120 слів, написання речень за лексико-граматичними моделями і усні відповіді на запитання викладача за текстом. У другому семестрі підсумковий контроль здійснюється у декілька етапів: граматична контрольна робота, залікова лекція, яку читає викладач профільного предмету (біології чи хімії), а перевіряє викладач мови. На випускному екзамені з української мови як іноземної одне з завдань білету передбачає читання адаптованого наукового тексту з анатомії людини, складання плану тексту і переказ основних положень прочитаного з опорою на план.

Аналіз результатів випускних екзаменів за останні 5 років дозволяє стверджувати, що запропонована організаційно-методична модель навчання наукового стилю мовлення є достатньо ефективною й уможлиблює досягнення іноземними громадянами мети доуніверситетського етапу – підготовку до оволодіння фахом у процесі навчання за освітньо-професійними програмами.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у створенні лексичного мінімуму природничо-наукових дисциплін для пропедевтичного навчання іноземців, удосконаленні навчальних матеріалів, впровадженні у навчальний процес інновацій, зокрема інтерактивних методів навчання, створення онлайн-курсів для самостійної роботи.

Список використаної літератури

1. Тимчасова програма навчальної дисципліни „Українська мова як іноземна” для іноземних слухачів підготовчих факультетів/відділень

вищих навчальних закладів МОЗ України. Київ, 2015. 78 с.

2. Варава С. В. Використання системи вправ для формування професійно орієнтованої лінгвістичної компетентності в іноземних студентів на початковому етапі навчання. *Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: зб. наук. праць.* Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 28. С. 23–32.

References

1. Tymchasova programa navchalnoi dystsypliny „Ukrainska mova yak inozemna” dlia inozemnykh slukhachiv pidhotovchykh fakultetiv/viddilen vyshchyykh navchalnykh zakladiv MOZ Ukrainy [Temporary program of the discipline „Ukrainian as a foreign language” for foreign students of preparatory faculties/departments of higher educational institutions of the Ministry of Health of Ukraine]. (2015). Kyiv [in Ukrainian].

2. Varava, S. V. (2016). Vykorystannia systemy vprav dlia formuvannia profesiino oriientovanoi linhvistychnoi kompetentnosti v inozemnykh studentiv na pochatkovomu etapi navchannia [Usage of the system of exercises for forming foreign students’ professionally-oriented linguistic competence at the initial stage of training]. *Vykladannia mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviiazky – Present-day Teaching Languages at Higher Educational Institutions. Intersubjects Connections*, 28, 23-32. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University [in Ukrainian].

Богиня Л. В., Трусова Л. В., Савицька Т. В. Організаційно-методична модель навчання іноземних студентів наукового мовлення на доуніверситетському етапі

У статті порушено проблему впровадження сучасних організаційних і методичних підходів до навчання іноземних громадян наукового мовлення на пропедевтичному етапі. Першочерговим завданням підготовчих відділень та прирівняних до них структур доуніверситетської підготовки закладів вищої освіти України визначено досягнення іноземними слухачами комунікативної компетенції на рівні, що забезпечує засвоєння навчальних дисциплін у процесі фахової підготовки за освітньо-професійними програмами. Визначено провідну роль організаційно-методичної моделі навчання наукового мовлення інокомунікантів для задоволення їхніх комунікативних потреб під час вивчення НСМ та профільних дисциплін. Окреслено низку проблем, які впливають на ефективність формування навичок наукового мовлення. Порушено питання відсутності лексичного й дієслівного мінімумів з природничих дисциплін для початкового етапу вивчення мови як іноземної. Доведено продуктивність взаємодії викладачів української мови і профільних предметів у питаннях дотримання єдиного мовного режиму на пропедевтичному етапі, узгодження структури навчальних посібників і моделювання навчальних наукових текстів. Основним методичним принципом визначено текстоцентричний підхід. Описано

структуру навчальних посібників з початкового та основного курсу НСМ, методико-дидактичні матеріали. Наголошено на доцільності координації навчання наукового стилю мовлення з практичним курсом загальнолітературної мови (щодо лексико-граматичного наповнення) та логікою викладу наукових тем профільних дисциплін. Доведено, що впровадження досліджуваної моделі позитивно впливає на формування стартових навичок наукового мовлення та українськомовної комунікативної компетенції іноземних студентів у професійній сфері.

Ключові слова: інокомуніканти, науковий стиль мовлення, організаційно-методична модель, доуніверситетський етап.

Богиня Л. В., Трусова Л. В., Савицкая Т. В. Организационно-методическая модель обучения иностранных студентов научной речи на доунiversитетском этапе

В статье рассматривается проблема внедрения современных организационных и методических подходов к обучению иностранных граждан научной речи на пропедевтическом этапе. Первоочередной задачей подготовительных отделений и приравненных к ним структур доунiversитетской подготовки высших учебных заведений Украины определено достижение иностранными слушателями коммуникативной компетенции на уровне, обеспечивающем усвоение учебных дисциплин в процессе профессиональной подготовки. Определена ведущая роль организационно-методической модели обучения инокоммуникантов научной речи для удовлетворения их коммуникативных потребностей при изучении НСР и профильных дисциплин. Очерчен ряд проблем, влияющих на эффективность формирования навыков научной речи, среди которых вопрос отсутствия лексического и глагольного минимумов по естественным дисциплинам для начального этапа изучения языка как иностранного. Доказана продуктивность взаимодействия преподавателей украинского языка и профильных предметов в вопросах соблюдения единого языкового режима на пропедевтическом этапе, согласования структуры учебных пособий и моделирования учебных научных текстов. Текстцентрический подход определён как основной методический принцип. Описаны структура учебных пособий по вводному и основному курсу НСР, методико-дидактические материалы. Акцентируется внимание на целесообразности согласования обучения научного стиля речи с практическим курсом общелитературного языка (по лексико-грамматическому наполнению) и логикой изложения научных тем профильных дисциплин. Доказано, что внедрение исследуемой модели положительно влияет на формирование стартовых навыков научной речи и украиноязычной коммуникативной компетенции иностранных студентов в профессиональной сфере.

Ключевые слова: инокоммуниканты, научный стиль речи, организационно-методическая модель, доунiversитетский этап.

Bogynia L. V., Trusova L. V., Savitska T. V. Organizational and methodical model of approaches teaching to foreign students of scientific speaking competences at the pre-university stage

Problem of introducing modern organizational and methodological teaching approaches to foreign citizens of scientific speaking competences at the propaedeutic stage is explored in the article. The primary task of preparatory departments and similar structures of pre-university training of higher education institutions of Ukraine is to achieve communicative competence by foreign students at a level that ensures the assimilation of scientific disciplines in the process of professional training in educational and professional programs. The leading role of the organizational and methodological model of teaching scientific speech to foreign speakers to meet their communicative needs during the study of SSS and profile disciplines is determined. A number of problems that affect the effectiveness of the formation of scientific speech skills is outlined. The issue of the absence of lexical and verb minimums in natural sciences for the initial stage of learning a foreign language is studied. The productivity of interaction of Ukrainian language teachers and profile subject's teachers in the issues of observance of the unified language regime at the propaedeutic stage, coordination of the structure of textbooks and modeling of educational scientific texts is proved. The text-centric approach is defined as the basic methodical principle. The structure of textbooks on the introductory and basic course of SSS, methodical and didactic materials are described. The expediency of coordinating the teaching of the scientific style of speech with the practical course of the general literary language (in terms of lexical and grammatical content) and the logic of presentation of scientific topics of specialized disciplines is noted. It is proved that the introduction of the studied model has a positive effect on the formation of starting skills of scientific speech and Ukrainian-language communicative competence of foreign students in the professional sphere.

Key words: foreign speakers, scientific style of speech (SSS), organizational and methodical model, pre-university stage.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2021 р.

Стаття прийнята до друку 10.10.2021 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Кравченко Л. М.